

ІХ ЯДНАЛА ДРУЖБА

СЦЕЖКІ ДЗЯЦІНСТВА

А. Макаёнак

Жыццёвыя дарогі гэтых двух людзей - Уладзіміра Сцепчанкі і Андрэя Макаёнка - сыходзіліся, разыходзіліся. І хаця яны працавалі ў зусім розных сферах, але дружба, завязаная ў дзяцінстве, іх яднала ўсе гады, на жаль, нядоўгага жыцця.

Уладзімір Афанасьевіч і Андрэй Ягоравіч - аднагодкі, нарадзіліся ў суседніх вёсках, суадносна Махавая і Борхаў, Рагачоўскага раёна. Разам вучыліся ў Шапчыцкай сямігодцы і крыху ў Журавіцкай СШ. Там некалькі гадоў запар сядзелі за адной партай, дзяліліся сваімі планамі і марамі, нават пазней заляцаліся да адной і той жа дзяўчыны Дусі, якая потым стала жонкай Сцепчанкі.

На іх долю выпала цяжкае дзяцінства. Сцепчанка ўспамінаў:

- Толькі што арганізаваліся калгасы. Існавала нестабільнасць. Выдаліся засушлівыя гады. Неўраджай. Мае бацькі - радавныя калгаснікі, аплата працы - мізэрная. Іншы раз жылі ўпрогаладзь. Выручаў агарод. Каб дапамагчы сям'і харчамі, я летам лавіў рыбу, збіраў ягады, а восенню грыбы - сушылі ў печы.

Ул. Сцепчанка

Макаёнак, згадваючы пра дзяцінства, у "Аўтабіяграфіі" пісаў:

"У 1932-33-34 гг. быў пастухом у калгасе. Бацька (быў старшынёй калгаса - С.Н.) паслаў пасвіць свіней з калгаснай фермы, бо ніхто не хацеў за так гнаць у поле іх. За дзень бывала так набегаешся, што засынаў, не даходзячы да пасцелі. Асабліва калі прыгадаць, пасля якога сняданку выганяў на пашу свіней: галадуха вымушала маці на такія кулінарныя хітрукі, як прыгатаванне страў з лебяды, лісця ліпы, а потым - бацьвіння".

Сцепчанка ўспамінаў:

- У нас з Андрэем былі зусім розныя інтарэсы. Ён быў добрым мастаком, удалым акцёрам у школьнай мастацкай самадзейнасці. Нават сам пісаў сцэнкі. І тая цяга да мастацтва і тэатра праз гады вылілася ў здольнасць пісаць драматычныя творы, прычым самай высокай пробы.

А я змалку ад бацькі навучыўся майстраваць, сталярнічаць, таму пасля васьмі класаў паступіў у Мінскі архітэк-

•••••
• турна-будаўнічы тэхнікум, але з трэцяга курса быў накіраваны ў ваенна-бранетанкавае вучылішча. Андрэй жа скончыў 10 класаў Журавіцкай СШ і праз два гады таксама трапіў у войска.

У ПЕКЛЕ ВАЙНЫ

• Андрэя Макаёнка вайна застала на Каўказе, але ў баявыя дзеянні ўступіў толькі амаль праз паўгода: у канцы 1941-га дывізію, у якой служыў Андрэй, дэсантам кінулі ў Крым. Цяжкія раненні ледзь не пазбавілі яго ног. Гэтыя раны не дазволілі Макаёнку працягваць службу ў войску, ён быў дэмабілізаваны.

• Цікава, што і Уладзімір Сцепчанка на пачатку вайны служыў на Каўказе. Потым былі Закаўказ'е і І Украінскі фронт. Два разы паранены, апошні раз у верасні 1943 года. З палаючага танка уцалелі двое, Уладзімір і Павел Патапкін. Абгарэлы, Сцепчанка доўга лячыўся. У маі 1944-га быў камісаваны як інвалід Айчыннай вайны.

НА ПРАЦОЎНЫМ ФРОНЦЕ

• Адразу ж пасля вайны асноўныя этапы жыцця і працы Уладзіміра Афанасьевіча звязаны з развіццём і станаўленнем беларускага Палесся. З 1945 па 1959 гг. ён працаваў у райкамах і выканкамах Ганцавіцкага, Лунінецкага і былых Давыд-Гарадоцкага і Ленінскага раёнаў. У 1959 г. Сцепчанка выбіраецца старшынёй калгаса.

• Андрэй Ягоравіч да кіруючых абавязкаў прыступіў раней, адразу ж пасля вызвалення Гомеля. Спачатку працуе ў Журавіцкім райкаме партыі, а пасля вучобы ў Рэспубліканскай партыйнай школе Макаёнак стаў загадчыкам аддзела прозы часопіса "Вожык". Але няўрымслівая душа імкнулася пісаць творы сур'ёзныя, і ён пачаў пісаць п'есы, камедыі, драмы.

ГЕРОЙ ПРАЦЫ - ГЕРОЙ П'ЕСЫ

• Прыход Уладзіміра Афанасьевіча Сцепчанкі з пасады старшыні райвыканкама на пасаду старшыні адстаючай тады гаспадаркі "Сцяг камунізму" (пазней "Новае Палессе"), да якога яшчэ далучылі суседні калгас з вялікімі даўгамі, - як падзвіг. Але арганізатарскія здольнасці, уменне мысліць на перспектыву, уменне кіраваць кадрамі і трымаць цесны кантакт з радавымі працаўнікамі неўзабаве далі добры плён.

• Гаспадарка вялікая: з поўдня, дзе межавала са Столінскім раёнам, і да паўночнага краю, што ўпіраўся ў Салігорскі, амаль 40 кіламетраў. Але Уладзімір Афанасьевіч летам, устаючы ў 4 гадзіны ранку, да нарады са спецыялістамі паспяваў аглядзець усе патрэбныя аб'екты, каб удала спланаваць рабочы дзень.

• Адзін з важнейшых поспехаў працоўнага калектыву -

дысцыпліна. Для кожнага з людзей свяцілася ласкавая старшынёва ўсмешка, а на парушальнікаў абрыньваўся гнеўны погляд карых вачэй.

Такім паўстане ён у вобразе Уладзіміра Каравая ў п'есе Андрэя Макаёнка "Таблетку пад язык".

"ПІСАЦЕЛЬ"

Вясной 1960-га года ў цэнтры вёскі Любань быў пабудаваны раскошны драўляны дом, у хуткім часе туды пераехала сям'я Уладзіміра Афанасьевіча Сцепчанкі. На наваёселле былі запрошаны сябры і калегі старшыні. Сярод гасцей быў і Андрэй Макаёнак. Тады яго тут яшчэ ніхто не ведаў. Але з таго часу Андрэй Ягоравіч стаў частым старшынёвым гасцем. Іх можна было убачыць і каля Прыпяці на адпачынку за рыбацкай юшкай, і ў Грычыне, дзе ішла абшырная меліярацыя; Макаёнак іншы раз з'яўляўся ў калгаснай канторы, у клубе, у бібліятэцы.

Я ў той час працаваў у сельскім клубе масавіком і бібліятэкарам, а таксама з'яўляўся нявызваленым сакратаром камсамольскай арганізацыі калгаса. Адночы ў бібліятэку зайшоў статны мужчына. Прыгожы твар, прамы нос, у цёмную густую кучму валасоў ёмка ўпісаны плоскі лоб, а зпад густых броваў глядзелі дапытлівыя вочы. Да гэтага я ўжо разоў тры бачыў яго, казалі "пісацель", але гаварыць з ім не даводзілася.

Праз прызму часу амаль у 50 гадоў канкрэтна не помню, пра што мы гаварылі. Запомнілася адзінае, што я ўдакладніў, якія кнігі ён выдаў, а Андрэй Ягоравіч крыху ўхіліўся ад адказу, сказаў, што ўжо напісана нямала твораў, па яго п'есах ставяцца спектаклі. "А раз ёсць творы, будзе і кніга", - запэўніў ён.

СУСЕДЗІ

Мінула шэсць гадоў. Пасля заканчэння Пінскага педвучылішча я ўладкаваўся ў Любанскую школу настаўнікам пачатковых класаў. Сталася так, што купіў дом па-суседску са Сцепчанкамі. Па нейкіх бытавых патрэбах іншы раз даводзілася бываць у суседзяў. Бачыў, што ў іх нярэдка былі госці, але самым частым - Макаёнак, які, здаралася, жыў па некалькі дзён запар.

Пра Андрэя Ягоравіча гаварылі, што ў яго нелады з жонкай, але ён шкадуе сына і дачку, таму не разводзіцца.

Жонка Сцепчанкі, Еўдакія Васільеўна, працавала ў школе бібліятэкарам. На пытанні настаўнікаў аб становішчы ў сям'і Макаёнка адмоўчалася. Затое некалькі разоў хваліла:

- Каб вы бачылі, які Андрэй Ягоравіч артыст! Чытае свае п'есы - заслухаешся, жэсты, грымасы так пасуюць да яго выканання! Пагляджу, паслухаю - здаецца, ў тэатры пабыла.

УЗДЫМ

Пад кіраўніцтвам У.А.Сцепчанкі калгас (перайменаваны ў “Новае Палессе”) хутка набіраў тэмпы росту. Асушаныя землі Грычынскага балота давалі самыя высокія ўраджаі ў вобласці; ссяленне калгаснікаў з хутароў у вёскі дало магчымасць сканцэнтравачь рабочую сілу. За кароткі час у гаспадарцы ўмацавалася эканоміка, вырасла матэрыяльна-тэхнічная база, наладзіўся дабрабыт калгаснікаў.

Значную дапамогу аказаў Пётр Міронавіч Машэраў. Сцепчанка і Машэраў пазнаёміліся ў 1957 годзе, тады Уладзімір Афанасьевіч працаваў старшынёй Ленінскага райвыканкама, а Пётр Міронавіч першым сакратаром Брэсцкага абкама КПБ. Летам 1959 г. Машэраў прыязджаў да нас на адпачынак, а ў 1962 г., ужо будучы сакратаром ЦК КПБ, наведваўся з вялікай дэлегацыяй спецыялістаў, каб на аснове асушаных земляў стварыць паказальную гаспадарку. Былі выдзелены значныя сродкі.

Дарэчы, П.М.Машэраў яшчэ два разы прыязджаў у “Новае Палессе”. Заходзіў на фермы, выязджаў у поле, сустракаўся і гутарыў з калгаснікамі, бачыў рэальную карціну жыцця. Ветлівы, просты, адкрыты - такім і зараз помніцца людзям старэйшага пакалення. Кажуць: “О, то быў чалавек! Усё было па-простаму, і ніякай паказухі, бы цяпер, не было”.

Калгас ішоў на пад’ём. Вёскі добраўпарадкаўваліся, забудоўваліся і электрыфікаваліся новыя вуліцы, будаваліся Дом культуры, праўленне калгаса, стадыён, у кожнай брыгадзе меліся дзіцячыя садкі і лазні.

У 1966 годзе У.А.Сцепчанку было прысвоена ганаровае званне Героя Сацыялістычнай працы.

МАКАЁНКАВЫ ДРЭВЫ

1967 год быў юбілейным: набліжалася 50-годдзе Вялікага Кастрычніка. У цэнтры Любані ішло будаўніцтва: узводзіўся прасторны цагляны будынак сельскага Дома культуры, непадалёк размецілі шырокую плошчу пад стадыён. А вакол ДК і стадыёна размяшчалася вялікая пустака. Тут вырашылі пасадзіць дрэвы і парку надаць імя 50-годдзя Кастрычніка.

Было закуплена дзве тысячы штук саджанцаў дрэў і кустоў (з улікам абсадзіць і калгасны двор). Арганізацыю пасадкі даручылі сакратару партарганізацыі калгаса Ларыёну Еўстаф’еву.

На пасадцы былі задзейнічаны паляводы калгаса, вучні школы, клубныя работнікі. Наведаліся сюды і старшыня калгаса з госцем, Андрэем Макаёнкам. Ну, як жа тут не пасадзіць дрэўца!

- Дрэвы - гэта памяць, - зазначыў Сцепчанка.
- На памяць найлепш садзіць дубы. Яны даўгавечныя, -

• удакладніў Макаёнак.

• Але сярод саджанцаў дубкоў знайшлося толькі два. Іх пасадзілі па-суседску, а побач яшчэ па два дрэўцы іншых парод. Праўда, на наступны дзень Еўстаф'еў знайшоў яшчэ два дубкі і пасадзіў іх паблізу.

• Прайшлі гады, выраслі дрэвы. Мала хто помніць у вёсцы Андрэя Макаёнка, а дрэвы памяць берагуць.

• НАВАСЕЛЛЕ З “ЛЯВОНІХАЙ НА АРБІЦЕ”

• 29 жніўня 1969 года ў “Новым Палессі” было святочна: гасцінна расчыніў дзверы новы Дом культуры. Ды к таму ж на адкрыццё прыехаў Купалаўскі тэатр з Мінска. Перад гэтым каляровыя афішы інтрыгавалі вяскоўцаў. Цікавая назва - “Лявоніха на арбіце”, цікавыя сцэнічныя фрагменты і сустрэча з аўтарам, знаёмым усім чалавекам - усё гэта прывабіла столькі глядачоў з усіх сваіх і суседскіх вёсак, што, як кажуць, яблыку не было дзе ўпасці. Вялізная зала не змагла ўмясціць усіх прысутных, і адкрылі заднюю рас-соўную сцяну.

• І сам змест камедыі, і ўдалая ігра майстроў сцэны П.Малчанова, Л.Рахленкі, У.Кудрэвіча, Г.Макаравай настолькі спадабаліся глядачам, што зала бурліла ад эмоцый і апладысментаў. Уявіце, такі тэатр - на вясковай сцэне!

• Не меншую пашану меў і Андрэй Ягоравіч Макаёнак.

• Праз два гады паказаць любанцам “Трыбунал” купа-лаўскі калектыў ехаў з вялікай ахвотай. З артыстаў, што ігралі “Лявоніху”, была толькі Галіна Макарава. “Трыбунал”, як і “Лявоніху на арбіце”, народ успрыняў на “ўра”. Усе захапляліся Генадзем Аўсянікавым, а Галіну Макараву, хоць і мажняя, здавалася, гатовы насіць на руках.

• ПОШУКІ ВЫЙСЦЯ

• У ранні брэжнеўскі перыяд вёскі Луніначчыны былі на ўздыме, лідарам жа па тэмпях развіцця яўна з’яўлялася Любань, як і калгас “Новае Палессе”. Але на прамысловых прадпрыемствах рабочыя мелі значна большыя заробкі, чым працаўнікі нават перадавой сельгасарцелі. На-зіралася вялікая ўцечка вяскоўцаў у горад, міграцыя набы-ла масавы характар.

• У хуткім часе Андрэй Макаёнак напіша п’есу “Таблетку пад язык”, дзе галоўны герой Уладзімір Каравай, прататып Уладзіміра Сцепчанкі, будзе таміцца ў загадцы.

• Каравай (у роздуме):

• - *І жыць ужо сталі як людзі, і зарабляць. Дык жа не, цягне іх у горад. Чаго ім тут не хапае? Усё ў горад, у горад, у горад...*

• А малады калгаснік Іван Швед смела выкажа старшыні:

• - *У горадзе можна кожны вечар у цырк хадзіць. Не тое, што тут. У тэатр, у оперу... “Лебядзінае возера” не ў кіно, а*

•••••
• ўжывую паглядзець... У горадзе зараз сезон на рабочую
• сілу; асабліва на будоўлі.

• Дзед Цыбулька ў дыялогу выкажа яшчэ больш слушную
• думку:

• - Хочаш, каб людзі не ўцякалі - плаці бы ў горадзе..."

• Праблема міграцыі вяскоўцаў хвалявала не толькі Ул.
• Сцепчанку, але і Андрэя Макаёнка, і пісьменнік дасканала
• захапіўся гэтым пытаннем. Пазней у інтэрв'ю карэспандэ-
• нтэту БелТА У.Рубіну Макаёнак гаварыў пра Сцепчанку:
• "Я часта ездзіў у яго гаспадарку, удзельнічаў у планёрках,
• нарадах, пасяджэннях праўлення. Емістыя дэталі, вобразы
• людзей, якія ўвайшлі ў п'есу "Таблетку пад язык", узяты
• адтуль" ("Мінская праўда", 12.11.1980).

• Пісьменнік быў не толькі назіральнікам, але і дарадцам,
• і натхняльнікам. Творчая Макаёнкава парада не аднойчы
• выручала Сцепчанку.

• "Таблетку пад язык" - гэта своеасаблівы рэпартаж з
• калгаснай глыбінкі. Усё тое, што асветлена ў ім, - камедый-
• нае, а рэальнае засталася па-за шырмай тэатраў.

• "Тое, аб чым мараць героі маёй п'есы дзед Цыбулька і
• Швед, ты, Валодзя, можаш зрабіць явай, - раіў Макаёнак - У
• тваім "Палессі" такі бюджэт! Бяры кірунак на горад, дру-
• жа!"

• І Любань сапраўды ўзяла курс на гарадское жыццё.
• Было пабудавана некалькі шматкватэрных дамоў, правед-
• зены водаправод; футбольная каманда займала лідзірую-
• чыя месцы ў таварыстве "Ураджай" нават у рэспубліцы.

• Уладзімір Афанасьевіч Сцепчанка быў натурай неарты-
• стычнай. Але з першых дзён свайго праўлення у тутэйшай
• гаспадарцы клубу і культрабоце ўдзяляў не менш клопа-
• таў, чым сельгасвытворчасці. У клубе дзейнічалі вялікі хор,
• танцавальны калектыў, вакальна-інструментальны ансамбль
• і духавы аркестр.

• З увядзеннем у строй новага Дома культуры пашырыў-
• ся дыяпазон культурнага жыцця. Сюды запрашаліся леп-
• шыя калектывы краіны: "Песняры", "Харошкі", хор Г.Цітові-
• ча, капэла Р.Шырмы і нават выязны цырк (аб чым марыў
• Іван Швед з камедыі "Таблетку пад язык").

••••• ПАЗНАВАЛІ САМІ СЯБЕ

• Перш, чым паказаць камедыю "Таблетку пад язык"
• мінскаму глядачу, артысты тэатра імя Янкі Купалы выра-
• шылі правесці, як яны казалі, генеральную рэпетыцыю тут,
• на радзіме твора.

• Зноў, як і на пастаноўцы "Лявоніхі на арбіце" і "Трыбу-
• нала", Дом культуры быў перапоўнены людзьмі. Усе, ідучы
• на спектакль, спадзяваліся ўбачыць бытавыя сцэны ці рэ-
• альныя дзелавыя факты, а ўбачылі камедыйнае прадстаў-
• ленне. Але ў прадстаўленай п'есе прысутныя ў вобразах

герояў пазнавалі сябе ці знаёмых. Можна было пачуць нягромкае: “Глядзіце, то ж рыхтык дзед Лукаш” (Лукаш Шэўчык - вартаўнік канторы), “А во гэта - Валера Лысякоў”, “А то - Фёдар Мірояў”.

Бачылася і адчувалася, што на сцэне не проста артысты, і не тэатральныя персанажы, народжаныя фантазіяй пісьменніка, і хоць карціны камедыйныя, а героі жыццэпадобныя.

Уражвала і мова герояў. Бываючы ў асяродку жыхароў Любані і Лахаўкі, Андрэй Макаёнак занатаваў многія фразы, вывучыў стылістычныя асаблівасці і дыялектыку народнай гаворкі, таму мова яго персанажаў каларытная, трапная, пераўвасобленая “па-макаёнкаўску”.

* * *

З расказаў А.Макаёнка вядома, што яго бацька Ягор, стары бальшавік, арганізатар калектывізацыі, з’яўляўся старшынёй мясцовага калгаса “Прагрэс”. У 1933 годзе на яго жыццё здзейсніў замах мацёры бандыт Цыбулька. Бацька быў паранены. А Цыбульку за шматлікія бандыцкія ўчынкi сурова пакаралі.

А Андрэй Макаёнак аднаму з галоўных герояў п’есы “Таблетку пад язык” надаў прозвішча Цыбулька. Застаецца загадкай: чаму? Тут жа дзед Цыбулька - герой стануўчы, дзелавы.

На жаль, гэта пытанне ўзнікла значна пазней, калі Андрэя Ягоравіча ўжо не было ў жывых.

ГОСЦІ - ВЯДОМЫЯ ПІСЬМЕННІКІ

На розных Макаёнкавых юбілях ды ўрачыстасцях заўсёды прысутнічаў Уладзімір Афанасьевіч Сцепчанка і амаль пастаянна Іван Пятровіч Шамякін. Іх звязвалі не толькі творчыя інтарэсы, але і зямляцтва. На адной з сустрэч і запрасіў Сцепчанка сяброў у госці.

1.

Першы раз Іван Шамякін прыязджаў у Любань з Андрэем Макаёнкам вясной 1967 года.

У Грычыне вяліся пасяўныя работы. Івана Пятровіча, вядома, цікавіў не ход работ, а размах асушаных зямель, захапляла карціна пераўтвораных у шырокія роўныя палеткі балот.

У той жа дзень гасцей звазілі да Прыпяці паглядзець на веснавы разліў ракі. Там Іван Пятровіч быў уражаны “вялікай вадой”: як кінуць вокам, да гарызонта - водная гладзь, з якой тарчаць купы лазы ды рэдкія дрэвы. Ubачыўшы такую панараму і праехаўшы на маторнай лодцы па той вадзе, Шамякін успомніў гістарычны факт:

- Можна смела сцвярджаць, што тут было мора Герадота. І расказаў прысутным пра загадку знаходжання таго “мора”.

2.

Недзе ў другой палове сямідзесятых Макаёнак пабудавалі каля Мінска новую дачу. Прыгожы будынак цешыў пісьменніка; там яму добра працавалася, там ён адпачываў душою. Кажуць, што, апісваючы дачу аднаго з герояў рамана “Атланты і карыятыды”, Іван Шамякін узяў усе дэталі Макаёнкавай. Там адбылася сустрэча Сцепчанкі з Іванам Шамякіным і Піменам Панчанкам.

Уладзімір Афанасьевіч тады ўжо жыў у Брэсце, працаваў у абласным ўпраўленні сельскай гаспадаркі, але ў былым “сваім” калгасе “Новае Палессе” быў жаданым чалавекам і запрасяў гасцей туды “на рыбу”.

Быў пачатак восені. На панадпрыпяцкіх лугах-сенажацях стаяла безліч стагоў, што вельмі ўразіла Івана Шамякіна, а Панчанка выказаўся, што ўжо бачыў такое відовішча каля Петрыкава і выразіў той малюнак у вершы.

Звычайна Івана Шамякіна бачылі ў кампаніі з Андрэем Макаёнкам. Але ў той раз Андрэю Ягоравічу па нейкай прычыне не выпала прыехаць у Любань.

Быў сезон палявання, і Сцепчанка, даверыўшы гасцей былому свайму калгаснаму шафёру Адаму, з двума паляўнічымі адправіўся, як ён казаў, на качак. Адам з Шамякіным і Панчанкам селі ў лодку і там жа, у старыцы Прыпяці, зацягнулі сетку.

З расказу Адама Мікітавіча Шчагрыковіча:

- У тым рукаве старой Прыпяці было так прыгожа! Жоўтыя гарлачыкі і белыя лілеі сярод круглых лісцяў-капелюшоў, кучкі сітнягоў у вадзе і цёмна-зялёная асака на беразе між лазнякоў стваралі такі гожы малюнак, што пісьменнікі сваяцілься ад захаплення. Асабліва Панчанка. А калі я паказаў водныя цуды - сальвінію пływучую і вадзяны арэх - уразіўся і Шамякін.

Прыемна было глядзець на гэтых мужчын і тады, калі пачалі хажаць сець. Улоў быў небагаты, але відаць было, што рыбы на юшку хопіць з аднаго закіду.

- Ай, шкада, няма тут нашага Андрэя, ён быў бы рады, - казаў Іван Пятровіч, вынімаючы рыбу з ценета. І патлумачыў: - Хто-хто, а Ягоравіч - рыбацкі зайдлы. Ён абавязкова сказаў бы: “А давай яшчэ разок закінем сець”... Тут і далей яшчэ не раз згадвалі Макаёнка добрым словам.

...Потым быў смачны абед, жарты і смех і гаворка пра жыццё і пра работу. Пімен Панчанка прачытаў некалькі сваіх вершаў. Асабліва хораша ў той атмасферы чытаўся верш “На Палессі восень”.

На Палессі восень...

Гусі белыя

Выскублі мядовую траву, -

інтанацыйна чытаў аўтар.

